

Торайғыров университетінің
ҒЫЛЫМИ ЖУРНАЛЫ

НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
Торайғыров университет

**ТОРАЙҒЫРОВ
УНИВЕРСИТЕТІНІҢ
ХАБАРШЫСЫ**

Гуманитарлық сериясы
1997 жылдан бастап шығады

**ВЕСТНИК
ТОРАЙҒЫРОВ
УНИВЕРСИТЕТА**

Гуманитарная серия
Издается с 1997 года

ISSN 2710-3439

№ 1 (2021)

Павлодар

**НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
Торайгыров университета**

Гуманитарная серия
выходит 4 раза в год

СВИДЕТЕЛЬСТВО

о постановке на переучет периодического печатного издания,
информационного агентства и сетевого издания

KZ46VP400029271

выдано

Министерством информации и общественного развития
Республики Казахстан

Тематическая направленность
публикация материалов в области истории,
правоведения и общественных наук

Подписной индекс – 76131

<https://doi.org/10.48081/PIOJ2208>

Бас редакторы – главный редактор

Бегимтаев А. И.

к.полит.н.

Заместитель главного редактора

Шамшудинова Г. Т., *доктор PhD,*

ассоц. профессор

Ответственный секретарь

Турлыбекова А. М., *к.и.н., ассоц. профессор*

Редакция алқасы – Редакционная коллегия

Акишев А. А.,	<i>д.полит.н., профессор;</i>
Алтыбасарова М. А.,	<i>к.полит.н., доцент;</i>
Ветренко И. А.,	<i>д.полит.н., профессор (Россия);</i>
Шашкова Я. Ю.,	<i>д.полит.н., профессор (Россия)</i>
Дронзина Т. А.,	<i>д.полит.н., профессор (София, Болгария)</i>
Абдикакимов М. Т.,	<i>доктор PhD</i>
Ермаханова С. А.,	<i>к.социол.н.;</i>
Сағиқызы А.,	<i>д.филол.н., профессор;</i>
Кожамжарова М. Ж.,	<i>к.филол.н.;</i>
Ахметова Г. Г.,	<i>к.филол.н., профессор;</i>
Уызбаева А. А.,	<i>доктор PhD;</i>
Аубакирова С. С.,	<i>доктор PhD</i>
Альмуханов С. Х.,	<i>к.филол.н., профессор;</i>
Кадыралиева А. М.,	<i>доктор PhD;</i>
Манасова М. М.,	<i>доктор PhD;</i>
Ахмеджанова Г. Б.,	<i>д.ю.н., профессор;</i>
Олжабаев Б. Х.,	<i>к.ю.н., ассоц. профессор;</i>
Ишеков К. А.,	<i>д.ю.н., профессор (Россия);</i>
Таштемханова Р. М.,	<i>д.и.н., профессор;</i>
Азербайев А. Д.,	<i>доктор PhD;</i>
Шокубаева З. Ж.	<i>(тех. редактор).</i>

За достоверность материалов и рекламы ответственность несут авторы и рекламодатели

Редакция оставляет за собой право на отклонение материалов

При использовании материалов журнала ссылка на «Вестник Торайгыров университета» обязательна

М. Н. Сыздық^{*1}, Г. Т. Алимбекова²

¹әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті,
Қазақстан Республикасы, Алматы қ.

²Қоғамдық пікірді зерттеу орталығы,
Қазақстан Республикасы, Алматы қ.

ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУ САЛАСЫНДАҒЫ ӘЛЕУМЕТТІК САЯСАТ МӘСЕЛЕЛЕРІ БОЙЫНША ШЕТЕЛДІК ЗЕРТТЕУЛЕРГЕ ШОЛУ

Мақала инклюзивті білім беру саласындағы әлеуметтік саясат мәселелері бойынша шетелдік зерттеулерге шолуға бағытталған. Мақаланың мақсаты инклюзивті білім беру саласындағы әлеуметтік саясаттың басымдылығы мен әлемдік аренадағы орнын анықтай отырып, осы тақырып аясындағы шетелдік зерттеулерге әдеби шолу жасау болып табылады. Шолу жасау барысында инклюзивті білім беру мен әлеуметтік инклюзияның арасында қандай байланыс бар? Қазіргі зерттеулерде инклюзивті білім беруде әлеуметтік саясаттың орнын қалай көрсетеді? Инклюзивті білім беру саласындағы әлеуметтік саясат неге бағытталады сынды сұрақтарға авторлар мақалада жауап беріледі.

Әдеби шолу барысында инклюзивті білім беру құқығын іске асырудағы прогресс, саясат, практика және инклюзивті білімге деген көзқарас, білім беру саясатындағы инклюзивті білім берудің контекстуализациясы сынды өзекті ғылыми ақпараттар басты назарға алынып, арнайы авторлардың зерттеулерінің нәтижелері мақалада талданды.

Авторлар әдеби шолуда таңдалып алынған мақалаларға қойылған басты критерийлер ретінде тақырып аясындағы әлемдегі индексі жоғары журналдар мен басылымдарда соңғы жылдары жарық көрген мақалалар болып табылады. Оның объективтілігін жоғарлату мақсатында тақырыптың өзектілігін ашып көрсете алатын және бірін-бірі толықтыра алатын негізгі төрт мақала таңдалып алынып, арнайы әдеби талдаудан өтеді.

Мақаланы әрі қарай инклюзивті білім беру саласындағы әлеуметтік саясат мәселелері бойынша эмпирикалық зерттеу жүргізуге көмекші құрал ретінде қарастыруға болады.

Кілтті сөздер: инклюзия, инклюзивті білім беру, әлеуметтік саясат, білім берушегі инклюзия мәселелері.

Кіріспе

Тарихи кезендердің барлық сәттерінде білім беру саласы әрдайым адам капиталы мен интеллектуалды капиталды қалыптастыруда бірінші маңызды компонент болып табылған. Білім беру саласында жетістіктерге жету қазақстандық қоғамда интеллектуалды ұлтты қалыптастырумен тең. Қоғамның интеллектісінің жоғарылауы ондағы өмір сүретін адамдар тобының бірдей жалпы білім алуымен байланысты, сол себепті қазіргі таңда әлем үшін өзекті мәселелердің бірі медициналық, экономикалық, әлеуметтік және саяси мәртебесіне қарамай халықтың жаппай жалпы білім алуы мен өздерін кәсіби маман ретінде қалыптастыруы болып табылуда. Бұл бүгінде инклюзивті білім беру саласындағы әлеуметтік саясатпен тікелей байланысты болып тұр. Инклюзивті білім барлық оқушылардың құқықтарын, теңдігін, қол жетімділігі мен қатысуын бағалайтын мектептерде сапалы білім беру деп түсініледі.

Әлемдік статистикалық мәліметтерге сүйенер болсақ, ЮНИСЕФ (2019) ұсынған ақпараттарда өз жасындағы құрдастарымен салыстырғанда әлемде 50 % мүмкіндігі шектеулі жандар мектепке барып білім алмайды, ал бұл топқа кірмейтін балалардың мектепте білім алмайтындары 13 %-ды құрайды. Сәйкесінше оқу құқығынан айырылған мүмкіндігі шектеулі балалар өздері өмір сүріп жатқан қоғамның өміріне, жұмыс күшіне және оларға барынша әсер ететін шешімдерге қатысу мүмкіндігінен жиі бас тартуларына тура келеді. Бұл саладағы оңтайландыру жұмыстарын инклюзивті білім беру жүйесімен және ос салада жүргізілетін әлеуметтік саясатпен байланыстыруға болады.

Мақаланың мақсаты инклюзивті білім беру саласындағы әлеуметтік саясаттың басымдылығы мен әлемдік аренадағы орнын анықтай отырып, осы тақырып аясындағы шетелдік зерттеулерге әдеби шолу жасау болып табылады. Мақаланың алға қойған сұрақтары: инклюзивті білім беру мен әлеуметтік инклюзияның арасында қандай байланыс бар? Қазіргі зерттеулерде инклюзивті білім беруде әлеуметтік саясаттың орнын қалай көрсетеді? Инклюзивті білім беру саласындағы әлеуметтік саясат неге бағытталады? Мақала барысында осы сұрақтарға нақты жауап алу негізгі міндеттердің бірі болып табылады.

Ғылыми әдебиеттерде инклюзивті білім беру мен әлеуметтік инклюзия арасындағы байланыс инклюзивті білім беру немесе әлеуметтік инклюзия саласындағы зерттеулер шеңберіндегі маңызды мәселе ретінде жиі айтылады. Инклюзивті білім беру саласындағы әлеуметтік саясат туралы зерттеулер шектеулі болса да бар. Әдеби шолуда таңдалып алынған мақалаларға қойылған басты критерийлер тақырып аясындағы әлемдегі индексі жоғары журналдар мен басылымдарда соңғы жылдары жарық көрген мақалалар болуы. Оның объективтілігін жоғарлату мақсатында тақырыптың өзектілігін ашып көрсете алатын және бірін-бірі толықтыра алатын негізгі үш мақала таңдалып алынды.

Әдіснама

Инклюзивті білім беру саласындағы әлеуметтік саясат тақырыбының өзектілігін ашу мақсатында алдымен инклюзивті білім беру саласына қатысты теориялық талдау мен концептуалды талдау әдістері қолданылды. Сонымен қатар, мақаланың мақсатына қол жеткізу мақсатында салыстырмалы-тарихи талдау әдісі пайдаланылды. Бұл әдіс бізге әртүрлі ғылыми еңбектерді және олардың инклюзивті білім беру саласына қосқан үлестерін салыстыруға мүмкіндік берді.

Зерттеудің әдіснамалық негізі ретінде шетелдік тәжірибе мен әдебиеттерді талдау және синтездеудің, жалпылаудың ғылыми әдістері қолданылады. Сонымен қатар, мақалада кіріспеді көрсетілген шетелдік басылымдарда жарық көрген еңбектерге әлеуметтанулық талдау жасалына отырып, олардың ішкі мазмұндары ашылады.

Нәтижелер және талқылау

Шетелдік әдебиеттерге әдеби шолуда таңдалып алынған мақалаларға қойылған басты критерийлер тақырып аясындағы әлемдегі индексі жоғары журналдар мен басылымдарда соңғы жылдарда жарық көрген мақалалар болуы. Оның объективтілігін жоғарлату мақсатында тақырыптың өзектілігін ашып көрсете алатын және бірін-бірі толықтыра алатын негізгі төрт мақала таңдалып алынды. Мақалалар қатарында: 2013 жылы жарияланған «Заңнама және саясат: инклюзивті білім беру құқығын іске асырудағы прогресс» атты Пьер Дю Плессидің мақаласы; 2018 жылы жарияланған «Саясат, практика және инклюзивті білімге деген көзқарас: Грецияның мысалы» атты Мариос А. Паппас және соавторлардың мақаласы; 2019 жылы Білім беру саясаты саласындағы зерттеулер журналының 5-том 2-шығарылымында жарияланған «Білім беру саясатындағы инклюзивті білім берудің контекстуализациясы: Швеция мысалында» атты Г. Магнуссон, К.Горсанссон, К.Лингвисттың мақалалары.

Пьер Дю Плессидің мақаласында мүмкіндігі шектеулі білім алушылардың аралық кезеңдегі қажеттіліктерін қанағаттандыру стратегиясы негізгі алты құжатта тұжырымдалған. Барлық Оңтүстік Африка балаларының

инклюзивті мектеп қауымдастықтарында өмір сүру құқығын тану мен танудың кеңеюі әлеуметтік және контекстік факторлар арасындағы динамикалық өзара әрекеттесудің күрделілігін және білім беру жүйесінің барлық деңгейлерінде қолдау көрсететін және бірлесіп жұмыс істейтін инклюзивті қауымдастықтардың үздіксіз дамуы мен дамуын мойындауды білдіреді. Оңтүстік Африкада 2008 жылдың маусым-қазан айлары аралығында инклюзивті білім беру тұжырымдамасын жүзеге асыруға көмектесетін тағы да бірнеше құжат жарық көрді. Олар мыналарды қамтыды: аудандық қолдау топтарының рөлін нақты анықтау; толық циклді мектептерді құрудың практикалық аспектілері; әртүрлі оқушылардың қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін оқу бағдарламаларын бейімдеу; инклюзивті білім беруді енгізудің бірінші кезеңіндегі нақты басқару жоспары; арнайы мектептерді ресурстық мектептерге айналдырудың практикалық аспектілері; инклюзивті оқу бағдарламаларына қатысты қарапайым және арнайы мектептердің мұғалімдеріне арналған нұсқаулықтар.

Мариос А. Паппастың жүргізген зерттеулерінің нәтижесі бойынша мұғалімдер инклюзияға деген оң көзқарасты дамытса да, олар жеткіліксіз дайындықтан және білім алушыларды арнайы оқу бағдарламасымен оқыту үшін тиісті оқу материалдарының болмауынан туындаған алаңдаушылықты білдіреді. Сонымен қатар, көптеген мұғалімдер арнайы білім беру бағдарламасымен бірге білім алушыларды мүгедектіктің нақты түріне қатысты тиісті оқыту жабдықтарына қол жеткізе алмайтындықтарын айтады.

Г. Магнуссон, К.Горсанссон, К.Лингвисттың зерттеулер нәтижесіне сүйенер болсақ, Швецияның барлық тәуелсіз жалпы білім беретін мектептерінде жүргізілген сауалнама тәуелсіз мектептердің 15,2%-ы үш жылдық кезең ішінде ерекше білім беру қажеттіліктері бар оқушыларды қабылдаудан бас тартқандарын мәлімдеді. Сонымен қатар, қолдауды қажет ететін студенттердің үлесі тәуелсіз мектептердің профиліне байланысты айтарлықтай өзгерді және тәуелсіз мектептер муниципалитеттер басқаратын мектептерге қарағанда аз дәрежеде арнайы білім беру ресурстарын ұсынады деген хабарлар бар. Нәтижелер басқа оқушылар топтарымен салыстырғанда арнайы қолдауды қажет ететін білім алушылар үшін мектеп таңдау шектеулі екенін көрсетті. Алайда, бұл арнайы білім беруді қолдауды қажет ететін студенттерді нақты ұйымдастырушылық алып тастау бұрынғыға қарағанда жиі кездеседі дегенді білдіре ме, жоқ па белгісіз.

Инклюзивті білім беру құқығын іске асырудағы прогресс

2013 жылы «Заңнама және саясат: инклюзивті білім беру құқығын іске асырудағы прогресс» атты Пьер Дю Плессидің мақаласы (Плесси, 2013)

инклюзивті білім беру жүйесінде заңнама мен саясаттың рөлін және прогресс жасаудағы құқықтың орнын ашып көрсетеді.

Пьер Дю Плессидің (Плесси, 2013) пікірінше кез-келген білім беру жүйесінің мақсаты барлық білім алушыларға, олардың білім деңгейіне қарамастан сапалы білім беру болып табылады және барлық білім алушылар сапалы білім мен дайындықтан басқа, үздіксіз білім алуға, еңбек әлеміне және өнімді азаматтар ретінде қоғамға белсенді қатысуға мүмкіндік береді.

Инклюзия 1948 жылы Адам құқықтарының жалпыға бірдей декларациясынан бері тікелей насихатталып, БҰҰ-ның бірқатар негізгі декларациялары мен конвенцияларының барлық кезеңдерінде қолданылды (Плесси, 2013).

Оларға мыналар жатады (Плесси, 2013):

1) барлық балалар үшін тегін және міндетті бастауыш білім алу құқығын қамтамасыз ететін 1948 жылғы Адам құқықтарының жалпыға бірдей декларациясы.

2) қандай да бір кемсітудің білім алу құқығын қамтамасыз ететін 1989 жылғы Бала құқықтары туралы БҰҰ Конвенциясы.

3) 1990 жылы Барлығына арналған дүниежүзілік білім декларациясы (Джомтиен декларациясы), онда барлығына білім беру мақсаты қойылды (ОҰД).

4) 1993 жылғы БҰҰ-ның мүгедектер үшін тең мүмкіндіктерді қамтамасыз ету туралы стандарттық ережесі, ол барлық балалардың, жастардың және ересек мүгедектердің білім алуға тең құқықтарын растап қана қоймай, білім беру «интеграцияланған мектепте» де, «жалпы мектепте» де берілуі тиіс екенін де айтады.

5) 1994 жылғы Саламанк мәлімдемесі және ерекше қажеттіліктері бар білім беру іс-әрекетінің негізгі бағдарламасы, бұл мектептерден барлық балаларды физикалық, зияткерлік, әлеуметтік, эмоционалды, тілдік немесе басқа жағдайларға қарамастан қабылдауды талап етеді.

6) дүниежүзілік білім беру форумының 2000 жылғы негіздемелік іс-қимыл бағдарламасы, Дакар, ОӘД және даму саласындағы мақсаттар Мыңжылдық декларациясында тұжырымдалған, онда барлық балалардың тегін және міндетті бастауыш білім алуға қолжетімділігі және оны 2015 жылға қарай аяқтауы көзделеді.

7) мүгедектердің білім алу құқығы туралы 2001 жылғы ОҰД-ның флагмандық құжаты: интеграция жолында.

8) мүгедектердің құқықтарын қолдайтын және даму процесінде мүгедектікті ескеретін БҰҰ-ның 2005 жылғы мүгедектік туралы Конвенциясы.

Көптеген жылдар бойы бүкіл әлемдегі дәстүрлі білім беру жүйесі мүмкіндігі шектеулі білім алушыларға арнайы білім мен байланысты қызметтерді ұсынды. Қоғамның білім беру, әлеуметтік, саяси және экономикалық қажеттіліктері тез өзгеріске ұшыраған сайын, мектептер мен сыныптар туралы дәстүрлі идеялардың ескіретіні айқын бола бастады. Қолданыстағы білім беру жүйелерінің тиімділігіне күмән келтірілді, нәтижесінде барлық білім алушыларға қызмет көрсету үшін бірыңғай білім беру жүйесін дамытудың философиялық негізі ретінде «инклюзивті мектеп практикасы» тұжырымдамасы кенінен талқыланды. Инклюзивті білім саясат пен алып тастау тәжірибесіне қарсы тұруға бағытталған қозғалыс ретінде дамыды. Оны адам құқығын бұзу мен әділетсіз кемсітушілікке қарсы кең күрестің бөлігі ретінде қарастыруға болады. Ол білім беру саласындағы әлеуметтік әділеттілікті қамтамасыз етуге бағытталған (Плесси, 2013).

Мақалада жарияланғандай автордың «Білім беру мен кәсіби даярлаудың инклюзивті жүйесін құру» саясаты баршаға арналған Білім ретінде Бала құқықтары туралы Конвенцияда және Біріккен Ұлттар ұйымының Мүгедектер құқықтары туралы Конвенциясында басты орын алады.

Инклюзия негізінен барлық балалар мен жасөспірімдерге, әсіресе аз қамтылған және кедей қоғамдардың мүшелеріне, мүгедектерге, үйсіздерге, АҚТҚ және ЖҚТБ-мен өмір сүретіндер және басқа да осал балаларға қол жетімділікті, тұрақтылықты, сапалы білім беруді және толық қатысуды және интеграцияны қамтамасыз етеді.

Инклюзивті білім берудің көптеген анықтамалары бүкіл әлемде түрліше дамыды. Бұл қарапайым мектептердің кеңеюінен бастап, балалардың алуан түрлілігін қамту үшін, мүмкіндігі шектеулі оқушының барлық жағынан қоғамның құнды және қажетті мүшесі ретінде қарастырылуын қамтамасыз ететін принциптер жиынтығына дейін (Плесси, 2013).

Оңтүстік Африка контекстіндегі инклюзивті білім нәсіліне, класына, жынысына, мүгедектігіне, дініне, мәдениетіне, жыныстық қалауына, оқу стилі мен тіліне қарамастан барлық білім алушылардың жеке, академиялық және кәсіби дамуына ықпал ететін оқу ортасы ретінде анықталады.

Пьер Дю Плессидің (Плесси, 2013) мақаласында «инклюзивті білім» келесідей сипатталады:

1) барлық балалар мен жастардың оқи алатындығын және барлық балалар мен жастардың қолдауды қажет ететінін мойындау;

2) барлық білім алушылардың бір-бірінен ерекшеленетінін және әр түрлі оқу қажеттіліктері бар екенін қабылдау және құрметтеу, олар бірдей құнды және біздің адами тәжірибеміздің ортақ бөлігі болып табылады;

3) білім беру құрылымдары, оқыту жүйелері мен әдістемелері барлық оқушылардың қажеттіліктеріне жауап беруі үшін жағдай жасалынуы керек;

4) жасына, жынысына, этникалық тегіне, тіліне, сыныбына, мүгедектігіне немесе АИТВ-мәртебесіне байланысты білім алушылардың айырмашылықтарын тану және оларды құрметтеу;

5) барлық оқушылардың қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін қарым-қатынасты, мінез-құлықты, оқыту әдістерін, оқу бағдарламаларын және қоршаған ортаны өзгерту;

6) барлық оқушылардың мәдениетке және оқу бағдарламаларына немесе оқу орындарына қатысуын барынша арттыру, сондай-ақ оқуға кедергілерді анықтау және азайту;

7) оқушылардың жеке күшті жақтарын дамыту және оларға оқу процесіне сыни тұрғыдан қатысуға мүмкіндік беру арқылы олардың құқықтары мен мүмкіндіктерін кеңейту;

8) оқыту отбасы мен қоғамдастықта, сондай-ақ ресми және бейресми нысандар мен құрылымдар аясында жүретінін мойындау.

Саясат, практика және инклюзивті білімге деген көзқарас

2018 жылы «Саясат, практика және инклюзивті білімге деген көзқарас: Грецияның мысалы» атты Мариос А. Паппас және соавторлардың (Мариос және савт., 2018) мақаласы жаряланған. Авторлар «инклюзивті білім беруді» қазіргі уақытта ерекше білім беру қажеттіліктері мен мүмкіндіктері шектеулі балаларға арналған негізгі білім беру саясаты ретінде берік орнықты деп санап, ол тең мүмкіндіктер қамтамасыз етілетін инклюзивті қоғам құру құралы ретінде әрекет етеді деген ой айтады. Алайда, білім беру жүйесіндегі мұндай өзгерістің салдары туралы және оны қаншалықты шындыққа айналдыруға болатындығы туралы алаңдаушылықтың басым екендігін айта отырып, мұғалімдердің инклюзияға қатысты алаңдаушылықтары мен қарсылықтары негізінен оқытудың әр түрлі бұзылыстарына, осы тәжірибені қолдану нәтижесінде пайда болатын оқыту нәтижелеріне және мұғалімдердің инклюзивті ортада сабақ беретініне деген сенімділігінің болмауына негізделген деп санайды.

Авторлар мақала барысында жүргізілген арнайы зерттеулерін мұғалімдердің инклюзивті білімге деген көзқарасын зерттеуге және сонымен бірге грек білім беру жүйесіндегі қазіргі инклюзивті саясат пен тәжірибені талдауға арнайды. Ол зерттеулердің нәтижелері көрсеткендей, мұғалімдер инклюзияға оң көзқараспен қарайды, алайда олар инклюзияны жүзеге асыру жолындағы кейбір проблемалар мен кедергілерді атап өтіп, Грециядағы саясат мұғалімдерді даярлауға және білім беруді қаржыландыруды ұлғайтуға бағытталуы керек деген ұсыныс жасады (Мариос және савт., 2018).

Авторлардың пайымдауынша мұғалімдердің инклюзияға қатынасы көбінесе идеологиялық дәлелдерге емес, инклюзивті білім беруді қалай жүзеге асыруға болатындығы туралы практикалық ойларға негізделген (Варноск және савт., 2010). Мұндай зерттеулер өмірлік маңызды ақпарат пен дереккөзді ұсынды. Аврамидис пен Норидж (2002) жүргізген әдебиеттерге шолу көрсеткендей, мұғалімдер ерекше қажеттіліктері бар балаларды әдеттегі мектеп бағдарламаларына енгізуге оң көзқараспен қарайды. Тағы бір жүйелі шолу мұғалімдердің көзқарасы балалардың дисфункциясының түрі мен ауырлығына тікелей байланысты екенін көрсетті. Сондай-ақ, бұл нанымдар инклюзияның теріс көзқарасына бейтарап екендігі анықталды, өйткені тәрбиешілер ерекше қажеттіліктері бар балаларды оқыту үшін білімі мен тиісті біліктілігі жоқ деп санайды және бұл үшін өзіне деген сенімділік жоқ сияқты (Де Боер және соавт., 2011).

Оқытудың болмауы, оқу-әдістемелік материалдардың жетіспеушілігі, сыныптардағы оқушылардың көп болуы, бір мұғалімге кезеңдердің көп болуы, бір кезеңге уақыттың жетіспеуі, мемлекеттің және ата-ананың нашар қолдауы, жұмыс ортасының нашарлығы және әртүрлі бұзушылықтары бар оқушыларды, әсіресе бастауыш мектептерде қолдау қиындықтары, басқа мұғалімдермен нашар ынтымақтастық, арнайы қызметкерлер және жалпы әр түрлі мемлекеттік және жеке құрылымдар мұғалімдердің оқушыларды негізгі мектептерге қосу туралы сеніміне теріс әсер етуі мүмкін кейбір тежеуші факторлар болып табылады. Мұғалімдерге тиісті Оқу материалдары мен басқа да көмекші қызметтерді ұсыну мұғалімдерді мүмкіндігі шектеулі оқушылардың интеграциясына деген оң көзқарасты дамытуға итермелейді. Инклюзивті мектептердегі мұғалімдер ата-аналардың, мектеп директорларының, білім беру саласындағы мүдделі тараптардың және мемлекеттік органдардың қолдауына мұқтаж екендігі зерттеу барысында анықталған (Мариос және савт., 2018).

Білім беру саясатындағы инклюзивті білім берудің контекстуализациясы

2019 жылы Білім беру саясаты саласындағы зерттеулер журналының 5-том 2-шығарылымында жарияланған «Білім беру саясатындағы инклюзивті білім берудің контекстуализациясы: Швеция мысалында» атты Г. Магнуссон, К.Горсанссон, К.Лингвисттың (Магнуссон және савт., 2019) мақаласы инклюзивті білім беру саласында инклюзивті саясатқа байланысты жақсы талдаулар көрсетілген.

Бұл мақалада авторлар инклюзивті білім беруді білім беру мақсаты, білім беру мазмұны және білім беру ұйымы туралы идеялар жиынтығын қамтитын саяси құбылыс ретінде қарастырады. Авторлардың пікірінше

саясатта көрсетілген саяси идеал ретінде инклюзивті білім беру білімге қатысты басқа саяси идеалдармен, мысалы, экономикалық дискурстармен бәсекеге түседі, бұл тиімділік пен білім беру мақсаттары ретінде жетістікке жетеді деп түсіндіреді. Осылайша, инклюзивті білім беру іс-әрекеттің қол жетімді нұсқалары білім беру жүйесінің әртүрлі деңгейлеріндегі бірнеше және жиі қарама-қайшылықты білім беру саясатымен шектелген жағдайда жүзеге асырылуы керек (Магнусон және савт., 2019).

Авторлар мақалада инклюзивті білім беру туралы зерттеулер мен пікірталастар маңызды болғанымен, олар ұлттық білім беру саясатының контекстін талдаусыз жеткіліксіз деп санайды. Бұл оймен толықтай келісу керек, себебі инклюзивті білім берудің кез-келген түсіндірмесі міндетті түрде жалпы білім беру саясатында болады және «инклюзивті мектептер» дегеннің шаралары, мысалы, инклюзивті білім берудің саяси түсіндірілуіне, ресурстарды бөлуге және жергілікті және ұлттық деңгейдегі саяси дискурсқа байланысты болады. Бұл жағдайды дәлелдеу барысында авторлар инклюзивті білім беру саласындағы зерттеулерді де, Швецияның ұлттық білім беру саясатын алдын-ала талдау нәтижелерін де, Үкіметтің мәлімдемелерін де талдау арқылы қолдайды.

Білім беру жүйелері көптеген саяси мәтіндердің көмегімен ұйымдастырылған. Швецияда ұлттық заңдардың, нормативтік актілердің, оқу бағдарламаларының, жергілікті құжаттар мен нормативтік актілердің, сондай-ақ халықаралық келісімдер мен заңнамалық актілердің күрделі желісі білім беру жүйесін ұйымдастырушылық деңгейден күнделікті тәжірибеге дейін құрылымдайды. Бұл саяси мәтіндер Білім, оның мақсаттары, іске асырылуы мен басымдықтары туралы Саяси ниеттер мен түсініктерді білдіреді (Аппл, 2004). Бұл мақалада авторлардың көрсеткісі келген нәрсе ол саясатты тәжірибе туралы мәлімдеме ретінде қарастыру арқылы кең көзқарасты бейімдеу, яғни диагноз қойылған мәселелерді идеализацияланған шешімдерге қол жеткізуге арнау болып табылады. Осылайша, олар практиканы белгілеп қана қоймайды, сонымен қатар әр түрлі деңгейдегі субъектілер арасындағы қарым-қатынасты анықтайды, соның ішінде студенттердің қоғам мен қоғам үшін қалай азаматы болуы керек, сонымен қатар азаматтардың қандай түрін қалыптастыру керек екендігін түсінетін болады.

Авторлар мақаланы Швеция мысалында инклюзивті білім берудің кейбір ерекшеліктерін көрсетуге бағыттаған. Олардың пайымдауынша біріншіден, Швецияда арнайы білім беру саласына жататын студенттердің тұжырымдамасы көптеген басқа елдерге қарағанда кеңірек. Білім саласындағы оқу жоспарында қойылған мақсаттарға қол жеткізбеу қаупі

бар оқушылар «арнайы қолдауды қажет ететін оқушылар» терминімен анықталады. Бұл тұжырымдама нақты медициналық немесе психологиялық диагноздармен шектелмеген, керісінше проблемалар туындаған контекстке ие. Шведтік саяси құжаттарда арнайы қолдауды қажет ететін студенттер мен мүмкіндігі шектеулі студенттер әдеттегі білім беру жүйесі мен қалыпты сыныптар аясында білім алуы керек. Сонымен қатар, шведтік білім туралы заңда арнайы білім беру қолдауы оқушының әдеттегі сыныбынан тыс жерде ғана берілуі мүмкін, егер мұндай шаралар үшін ерекше себептер болса, яғни бөлінген жағдайдағы жеке ұйымдастырушылық шешімдер ерекше болуы керек. Алайда, заңнама сонымен қатар мектеп директорларына осы талаптарды бағалау және орындау үшін заңды жауапкершілікті жүктейді, бұл түсіндіру үшін үлкен орын қалдырады (Магнусон және савт., 2019).

Ерекше қолдауды қажет ететін Швед білім алушыларының көпшілігі қарапайым сыныпта қолдау алады. Арнайы, бөлінген ұйымдастырушылық нысандарда қолдау алатын студенттердің саны жергілікті деңгейде өзгеріп отырады, пропорциялар жылдан жылға салыстырмалы түрде тұрақты болып көрінеді (Тах, 2018). Сонымен қатар, студенттердің жасы ұлғайған сайын арнайы білім беру топтарының үлесі артады. Сонымен қатар, тәуелсіз мектептер саны (яғни жеке субъектілерге тиесілі және басқаратын, бірақ мемлекет қаржыландыратын мектептер) соңғы онжылдықта ерекше білім беру қажеттіліктері бар студенттік топтарға мамандандырылған екен.

Қорыта айтқанда осылайша, шведтік білім беру жүйесі көбінесе инклюзивті деп танылса да, жоғарыда келтірілген сандар оның жүйеде әр түрлі болатындығын көрсетеді. Бұл авторларды инклюзивті білім термині нені білдіреді және оның арнайы білімге деген көзқарасы қандай деген сұраққа әкеледі екен.

Қорытынды

Қорытындылай келе, инклюзивті білім беру жүйесі барлық оқушы топтарының сыныптың жұмыстарына белсенділік танытып, өз үлестерін теңдей қоса отырып, бірге тұтас игілік үшін дамуды көздейтін жүйе болып табылады. Бұл жүйенің Қазақстанға енгеніне біршама уақыт болды. Алайда Қазақстандық білім беру саласындағы инклюзивті білім беру жүйесінің өзекті мәселелері мен Қазақстандағы мектептердегі бұл саладағы атқарылған жұмыстар, сонымен қатар, қазақстандық қоғамдағы инклюзивті білім беру саласындағы кемшіліктер мен осы мәселеге байланысты саяси және ақпараттық қамтылу дәрежелері әлі күнге дейін толық зерттелмеген. Сәйкесінше, бұл саланың әлемнің елдеріндегі көрінісін зерттей отырып, білім беру саласындағы инклюзивті білім беру жүйесіне ғылыми негіз беріп, бұл саладағы өзекті мәселелерге эмпирикалық зерттеу жүргізіп,

оның тәжірибелік құндылығын негіздеу жоғарыда аталған мақалаларды шолу барысында зерттеу үшін аса маңызды болып табылатындығына көз жеткізілді.

Қазақстан үшін білім беру саласында инклюзивті білім беруді дамыту қазақстандық қоғамда интеллектуалды ұлтты қалыптастырып, интеллектуалды әлеуетке өтумен сипаттауға болады. Қазіргі кезде біздің қоғам үшін инклюзивті білім беру – бұл медициналық, әлеуметтік, экономикалық және саяси мәртебелеріне қарамастан барлық балалар тобына мектепке баруға, оқуға және олардың өркендеуіне қажетті дағдыларды дамытуға тең мүмкіндік берудің ең тиімді тәсілі болып табылады.

Мақаланың негізгі мақсаты болып, осы инклюзивті білім беру саласындағы жаңашылықтар мен әлемдегі жаңа әдебиеттерге шолу жасай отырып, осы саладағы түрлі зерттеулермен танысу және оларға талдау жасау еді, осы мақсатқа қол жеткізілді. Енді кезекте аталмыш мақалаларды теориялық шолудың негізінде арнайы инклюзивті білім беруге байланысты Халықаралық құжаттарға талдау жасап, инклюзивті білім беру саласындағы Қазақстандық заңнаманы талдау қажеттілігі айқындалды.

Пайдаланған деректер тізімі

1 Качественное образование для всех: Доклад Национальной комиссии по особым потребностям в образовании о подготовке кадров (NCSNET) и Национального комитета по поддержке образования NCESS. Департамент образования, 2007 г.

2 **Тах, Дж. К.** Один рынок, две перспективы, три следствия: О развитии рынка специального образования в Швеции. Европейский журнал образования с особыми потребностями. – 2018 doi:10.1080/08856257.2018.

3 ЮНЕСКО. Инчхонская декларация. Образование 2030: На пути к инклюзивному и качественному образованию для всех. Париж, 2015.

4 **Ахметова, Д. З., Челнокова, Т. А., Морозова, И. Г.** Теоретико-методологические основы инклюзивного образования в исследованиях российских ученых Первой четверти XX века (П. П. Блонский, Л. С. Выготский, В. П. Кащенко, С. Т. Шацкий): [Электронный ресурс]. – <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1130631.pdf>

5 **Пьер дю Плесси.** Законодательство и политика: Прогресс в реализации права на инклюзивное образование, 2013 [Электронный ресурс] http://www.scielo.org.za/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S2225-71602013000100006

6 **Мариос, А. Паппас, Чара Папуци, Афанасий С. Дригас.** Политика, практика и отношение к инклюзивному образованию: Пример Греции,

2018 [Онлайн] https://www.researchgate.net/publication/325551258_Policies_Practices_and_Attitudes_toward_Inclusive_Education_The_Case_of_Greece

7 Гуннлаугур Магнуссон, Керстин Йоранссон и Гунилла Линдквист.

Контекстуализация инклюзивного образования в образовательной политике: на примере Швеции, 2019 [Электронный ресурс] <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/20020317.2019.1586512>

8 Либерия Родригес Невес, Моника Мария Фарид Раме, Карла Мерсес да Роша Ятоба Феррейра. Специальная образовательная политика и проблемы инклюзивной перспективы. Образование. Реально. 2019 [Электронный ресурс] https://www.scielo.br/scielo.php?pid=S2175-62362019000100203&script=sci_arttext&tlng=en

9 Найл Кинг и Барри Дж.Райан. Влияние социальной инклюзии на социальное развитие учащихся с общими трудностями обучения в Послешкольном образовании в Ирландии. [Электронный ресурс] <https://doi.org/10.1155/2019/6327567>

References

1 Kachestvennoe obrazovanie dlia vseh: Doklad Natsionalnoi komissii po osobym potrebностям v obrazovanii o podgotovke kadrov (NCSNET) i Natsionalnogo komiteta po podderjke obrazovanii NCESS. [Quality education for all: Report of the National Commission for Special Needs in Education on Training (NCSNET) and the National Committee on Education support Services NCESS]. Department of Education, 2007.

2 **Tah, J. K.** Odin rynek, dve perspektivy, tri sledstviia: O razvitii rynka spetsialnogo obrazovanii v Shvetsii. [One market, two perspectives, three implications: On the development of the special education market in Sweden]. European Journal of Special Needs Education, 2018. doi:10.1080/08856257.2018.1542228

3 UNESCO. Inkhonskaiia deklaratsiia. Obrazovanie 2030: Na pýti k inklýzivnomý i kachestvennomý obrazovanii dlia vseh. Paris, 2015.

4 **Akhmetova, D. Z., Chelnokova, T. A., Morozova, I. G.** Teoretiko-metodologicheskie osnovy inklýzivnogo obrazovanii v issledovaniiah rossiiskih ýchenyh Pervoi chetverti XX veka (P. P. Blonskii, L. S. Vygotskii, V. P. Kaenko, S. T. Shatskii): [Theoretical and Methodological Basis of Inclusive Education in the Reserches of Russian Scientists in the First Quarter of 20th Century (P. P. Blonsky, L. S. Vygotsky, V. P. Kaschenko, S. T. Shatsky)]: [online] <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1130631.pdf>

5 **Pierre du Plessis.** Zakonodatelstvo i politika: Progress v realizatsii prava na inklýzivnoe obrazovanie [Legislation and policies: Progress towards the right to inclusive education], 2013. [Online] http://www.scielo.org.za/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S2225-71602013000100006

6 **Marios A.** Politika, praktika i otnoshenie k inklýzivnomý obrazovaníy: Primer Gretsii [Pappas, Chara Papoutsi, Athanasios S. Drigas. Policies, Practices, and Attitudes toward Inclusive Education: The Case of Greece], 2018. [Online] https://www.researchgate.net/publication/325551258_Policies_Practices_and_Attitudes_toward_Inclusive_Education_The_Case_of_Greece

7 **Gunnlaugur Magnússon, Kerstin Göransson & Gunilla Lindqvist.** Kontekstýalizatsiia inklýzivnogo obrazovaniia v obrazovatelnoi politike: na primere Shvetsii [Contextualizing inclusive education in educational policy: the case of Sweden], 2019. [online] <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/20020317.2019.1586512>

8 **Liberia Rodriguez Neves, Monica Maria Farid Rame, Carla Mercedes da Rocha Yatoba Ferreira.** Spetsialnaia obrazovatelnaia politika i problemy inklýzivnoi perspektivy. Obrazovanie. Realno [Special Education Policy and the Challenges of an Inclusive Perspective]. Educ. 2019 [Online] https://www.scielo.br/scielo.php?pid=S2175-62362019000100203&script=sci_arttext&tlng=en

9 **Niall King and Barry J. Ryan.** Vlianie sotsialnoi inklýzii na sotsialnoe razvitie ýchaisia s obimi trýdnostiami obýcheniia v Posleshkolnom obrazovanii v Irlandii [The Impact of Social Inclusion on the Social Development of Students with a General Learning Difficulty in Postprimary Education in Ireland]. [Online] <https://doi.org/10.1155/2019/6327567>

Материал 12.03.21 баспаға түсті.

*М. Н. Сыздық*¹, Г. Т. Алимбекова²*

¹Казахский национальный университет имени аль-Фараби, Республика Казахстан, г. Алматы;

²Институт изучения общественного мнения, Республика Казахстан, г. Алматы.

Материал поступил в редакцию 12.03.21.

ОБЗОР ЗАРУБЕЖНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ ПО ВОПРОСАМ СОЦИАЛЬНОЙ ПОЛИТИКИ В ОБЛАСТИ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Статья направлена на обзор зарубежных исследований по вопросам социальной политики в области инклюзивного образования. Целью статьи является литературный обзор зарубежных исследований в рамках данной темы с определением приоритета и места социальной политики в области инклюзивного образования на мировой арене. Какова связь между инклюзивным образованием и социальной инклюзивностью в ходе обзора? Как отражают место социальной политики в инклюзивном образовании в современных исследованиях? На вопросы о том, на что направлена социальная политика в сфере инклюзивного образования, авторы ответят в статье.

В ходе литературного обзора была рассмотрена актуальная научная информация: прогресс в реализации права на инклюзивное образование, политика, практика и подход к инклюзивному образованию, контекстуализация инклюзивного образования в образовательной политике, а также проанализированы результаты исследований специальных авторов.

Главными критериями, которые авторы ставят перед избранными в литературном обзоре статьями, являются статьи, опубликованные в последние годы в журналах и изданиях с высоким мировым индексом в рамках темы. С целью повышения его объективности выбраны и проходят специальный литературный анализ четыре основные статьи, которые могут раскрыть актуальность темы и дополнять друг друга.

В дальнейшем статью можно рассматривать как вспомогательное средство для проведения эмпирического исследования по проблемам социальной политики в области инклюзивного образования.

Ключевые слова: инклюзия, инклюзивное образование, социальная политика, вопросы инклюзии в образовании.

*M. N. Syzdyk*¹, G. T. Alimbekova²*

*¹Al-Farabi Kazakh National University,
Republic of Kazakhstan, Almaty;*

*²Institute for the Study of Public Opinion,
Republic of Kazakhstan, Almaty.*

Material received on 12.03.21.

REVIEW OF FOREIGN STUDIES ON SOCIAL POLICY IN THE FIELD OF INCLUSIVE EDUCATION

The article is aimed at reviewing foreign research on social policy in the field of inclusive education. The purpose of the article is a literary review of foreign research on this topic with the determination of the priority and place of social policy in the field of inclusive education on the world stage. What is the link between inclusive education and social inclusion in the review? How do they reflect the place of social policy in inclusive education in modern research?, which will be targeted by social policy in the field of inclusive education? these questions are answered in the article.

In the course of the literature review, relevant scientific information was considered: progress in the realization of the right to inclusive education, policy, practice and approach to inclusive education, contextualization of inclusive education in educational policy, and the results of research by special authors were analyzed.

The main criteria that the authors set for the articles selected in the literature review are articles published in recent years in journals and publications with a high world index within the topic. In order to increase its objectivity, four main articles are selected and undergo a special literary analysis, which can reveal the relevance of the topic and complement each other.

In the future, the article can be considered as an auxiliary tool for conducting empirical research on the problems of social policy in the field of inclusive education.

Keywords: inclusion, inclusive education, social policy, issues of inclusion in education.

Теруге 12.03.2021 ж. жіберілді. Басуға 29.03.2021 ж. қол қойылды.

Электронды баспа

2,51 Мб RAM

Шартты баспа табағы 13,7.

Таралымы 300 дана. Бағасы келісім бойынша.

Компьютерде беттеген: З. С. Исакова

Корректор: А. Р. Омарова

Тапсырыс № 3752

Сдано в набор 12.03.2021 г. Подписано в печать 29.03.2021 г.

Электронное издание

2,51 Мб RAM

Усл.печ.л. 13,7. Тираж 300 экз. Цена договорная.

Компьютерная верстка: Исакова З. С.

Корректор: А. Р. Омарова

Заказ № 3752

«Toraighyrov University» баспасынан басылып шығарылған

Торайғыров университеті

140008, Павлодар қ., Ломов к., 64, 137 каб.

«Toraighyrov University» баспасы

Торайғыров университеті

140008, Павлодар қ., Ломов к., 64, 137 каб.

8 (7182) 67-36-69

e-mail: kereku@tou.edu.kz

www.vestnik.tou.edu.kz